

Η ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σταμάτης Παλαιοκρασάς, Παναγιώτης Ρουσέας, Βασιλεία Βρετάκου

1. Εισαγωγή

Στοιχεία διεθνών Οργανισμών αναφέρουν ότι ποσοστό μεγαλύτερο από το 15% του πληθυσμού της Ευρώπης έχει περιθωριοποιηθεί οικονομικά και κοινωνικά και ανάμεσα σ' αυτές τις περιθωριοποιημένες ομάδες είναι σημαντικό το ποσοστό των νέων ανθρώπων **(1)**. Ως κύρια αιτία της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων αναφέρεται η ανεργία και η δραματική συνέχισή της **(2)**. Τα άτομα που αποκλείονται από την αγορά εργασίας αποκλείονται ταυτόχρονα από πολλές άλλες μορφές συμμετοχής στην κοινωνία, εφόσον η επαγγελματική απασχόληση εκτός από το εισόδημα που εγγυάται αποτελεί συνήθως για τους νέους και κύριο μέσο κοινωνικής ένταξης.

Στις περισσότερες (αν όχι σε όλες) αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ οι ρυθμοί ανεργίας είναι αντιστρόφως ανάλογοι προς το επίπεδο εκπαίδευσης **(3)**. Δηλαδή περισσότερη εκπαίδευση σημαίνει μικρότερο κίνδυνο ανεργίας και αντιστρόφως. Κι αυτό γιατί το επίπεδο της βασικής εκπαίδευσης καθορίζει το επίπεδο της κατάρτισης που ακολουθεί και φυσικά η ένταξη στην αγορά εργασίας με χαμηλά σχολικά προσόντα περιορίζει τις επαγγελματικές ευκαιρίες.

Ο άμεσος συσχετισμός επιπέδου εκπαίδευσης και ανεργίας, χαρακτηριστικό των τελευταίων δεκαετιών, είναι συνέπεια των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, εξελίξεων που ακολουθούν τις βαθιές οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές. Οι επιχειρήσεις προσπαθώντας να παραμείνουν ανταγωνιστικές στις ραγδαία μεταβαλλόμενες παγκόσμιες αγορές κάνουν ολοένα μεγαλύτερη χρήση ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Απαιτούν εργατικό δυναμικό με διευρυμένα προσόντα, ικανό να προσαρμόζει και να εκσυγχρονίζει συνεχώς τις ικανότητες/δεξιότητες και γνώσεις του **(4)**.

Ήδη στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες η συμμετοχή των ανειδίκευτων και ημειδίκευμένων εργαζομένων στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού υποχώρησε από 40% σε 25%, ενώ το ποσοστό των αποφοίτων ανωτάτων και ανωτέρων σχολών ανέβηκε από 10% σε 20% και αναμένεται ότι η εξέλιξη αυτή θα συνεχιστεί **(5)**. Ορισμένες έρευνες μάλιστα υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες της οικονομίας σε ανειδίκευτους εργαζόμενους θα μηδενιστούν στο μέλλον εντελώς **(6)**.

Εάν όμως για τους απόφοιτους της υποχρεωτικής εκπαίδευσης υπάρχει πάντα –θεωρητικά τουλάχιστον– η διέξοδος της επαγγελματικής εκπαίδευσης, για τους νέους που διακόπτουν τη φοίτηση όλοι οι δρόμοι είναι κλειστοί. Και το ποσοστό των νέων αυτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι αμελητέο. Οι στατιστικές το ανεβάζουν σε 10%, ενώ ποσοστό 20% των νέων ηλικίας 16-24 ετών δεν αποκτούν πτυχίο επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης μετά την υποχρεωτική σχολική φοίτηση. Συνολικά, περίπου 20

εκατομμύρια νέοι σχολικής ηλικίας Δε διαθέτουν τους ελάχιστους εκπαιδευτικούς τίτλους (7).

Για το λόγο αυτόν άλλωστε η “Λευκή Βίβλος” για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση καθορίζει την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού ως έναν από τους πλέον σημαντικούς στόχους (8).

2. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, δεκαπέντε περίπου χρόνια μετά τη θεσμοθέτηση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης, η μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο έχει βέβαια υποχωρήσει, εξακολουθεί όμως να είναι σημαντική με συνέπεια ένας αρκετά μεγάλος αριθμός νέων να μην αρχίζουν καν ή να μην ολοκληρώνουν τη φοίτηση στο Γυμνάσιο. Οι νέοι αυτοί δεν έχουν άλλες ευκαιρίες να αναπληρώσουν το εκπαιδευτικό τους κενό, να επαναπροσανατολιστούν για κάποιο άλλο τύπο σχολείου ή για κάποιο σχήμα επαγγελματικής κατάρτισης ή έστω να πιστοποιήσουν προσόντα που εμπειρικά απέκτησαν και να ενταχθούν σε κάποιο άτυπο επιμορφωτικό πρόγραμμα, εφόσον όλα τα προγράμματα κατάρτισης προϋποθέτουν απολυτήριο Γυμνασίου ή Λυκείου. Τη μειονεκτική τους θέση ενισχύει το γεγονός ότι η κοινωνία στην οποία ζουν απέχει πολύ από εκείνη των γονέων τους και προσφέρει πολύ λίγες θέσεις για ανειδίκευτους ή για άτομα με χαμηλά τυπικά προσόντα. Κι αυτό γιατί οι επιπτώσεις της υψηλής τεχνολογίας έχουν ανάλογο αντίκτυπο και στη χώρα μας, και οι Ευρωπαϊκές οικονομικές τάσεις επηρεάζουν ολοένα και πιο πολύ και τη ζήτηση επαγγελματιών σε εθνικό επίπεδο. Ηδη παρατηρείται και προβλέπεται πιο έντονη στο μέλλον η πτωτική πορεία της απασχόλησης στον παραδοσιακά ισχυρό στην Ελλάδα αγροτικό τομέα, στη μεταποίηση και στις κατασκευές, στους τομείς δηλαδή που συγκεντρώνουν εργατικό δυναμικό με σχετικά χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, αυξάνονται διαρκώς οι προοπτικές απασχόλησης στις υπηρεσίες (τουρισμό, επικοινωνίες, συγκοινωνίες, ασφάλιση, υγεία κτλ.), που φαίνεται να συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά πτυχιούχων (9). Τέλος, πολλές θέσεις εργασίας χαμηλού επιπέδου καταλαμβάνονται πλέον από το εισρέον ξένο, συχνά παράνομο και γι’ αυτό φθηνότερο εργατικό δυναμικό (10).

Σήμερα βέβαια πολλοί από τους νέους αυτούς έχουν ακόμη τη δυνατότητα απασχόλησης σε εργασίες της οικογένειας ή σε άλλες ανειδίκευτες εργασίες. Αυτός είναι ο λόγος άλλωστε που η κατηγορία αυτή εμφανίζεται στις στατιστικές ανεργίας με αισθητά χαμηλά ποσοστά, πολύ χαμηλότερα από εκείνα των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης (11). Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας ατόμων χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης, σύμφωνα με στοιχεία του IRDAC, είναι μικρότερο (0,8 φορές) από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας ατόμων υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Αυτό όμως στο μέλλον προβλέπεται να ότι θα αντιστραφεί, τουλάχιστον εν μέρει (12). Λόγω των ολοένα αυξανόμενων απαιτήσεων και της ανάγκης εξορθολογισμού της αγοράς εργασίας θεωρείται πολύ πιθανό ότι οι νέοι αυτοί, ακόμη και αν εξασφαλίσουν προσωρινά κάποια εργασία, θα κινδυνεύσουν να βρεθούν στο περιθώριο της οικονομικής δραστηριότητας.

3. Εμπειρική έρευνα – μεθοδολογία

Με αφετηρία αυτόν τον προβληματισμό ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) ανέθεσε το 1994 σε ομάδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου τη διεξαγωγή έρευνας με θέμα “Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση” (13). Η έρευνα περιλάμβανε δύο φάσεις :

- Στην Α' φάση συγκεντρώθηκαν ποσοτικά στοιχεία για το μέγεθος της διαρροής των μαθητών στο Γυμνάσιο. Συγκεκριμένα, έγινε απογραφή των μαθητών που γράφτηκαν στην Α' Γυμνασίου τις σχολικές χρονιές 1987/88, 1989/90 και 1991/92 (πόσοι τέλειωσαν το Γυμνάσιο, πόσοι διέκοψαν τη φοίτηση και πότε) και γεωγραφική κατανομή της μαθητικής διαρροής.
- Στη Β' φάση ερευνήθηκε σε πανελλήνια κλίμακα με τη μέθοδο της συνέντευξης δείγμα 1464 νέων που γράφτηκαν στην Α' Γυμνασίου τη σχολική χρονιά 1991/92 και στη συνέχεια διέκοψαν τη φοίτηση, ώστε να διαπιστωθούν οι λόγοι που τους ώθησαν να εγκαταλείψουν το σχολείο, οι συνθήκες στις οποίες ζουν, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς και η προθυμία τους να ενταχθούν σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και οι προϋποθέσεις συμμετοχής τους σ' αυτά.

4. Ευρήματα

4.1 Ποσοτικά αποτελέσματα (Α' φάση της έρευνας)

Οι μαθητές που γράφτηκαν στην Α' Γυμνασίου τις χρονιές 1987/88, 1989/90, 1991/92 εγκατέλειψαν το σχολείο κατά μέσο όρο σε ποσοστά 12,60% 11,55% και 9,60% αντιστοίχως (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Μαθητική διαρροή στο σύνολο της χώρας						
Φουρνιά μαθητών	1. Γράφτηκαν κανονικά		2. Φοίτησαν κανονικά		3. Μαθητική διαρροή	
	N	%	N	%	N	%
1987/88	140.000	100,00	122.956	87,40	17.731	12,60
1989/90	139.261	100,00	123.175	88,45	16.086	11,55
1991/92	140.658	100,00	127.157	90,40	13.501	9,60

Από τη σύγκριση των στοιχείων αυτών με αντίστοιχα στοιχεία έρευνας που έγινε στις αρχές τις δεκαετίας του 1980 (14) διαπιστώνεται ότι κατά το διάστημα της τελευταίας δεκαετίας η μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο παρουσίασε σημαντική πτώση (περίπου δέκα ποσοστιαίες μονάδες) (Πίνακας 2).

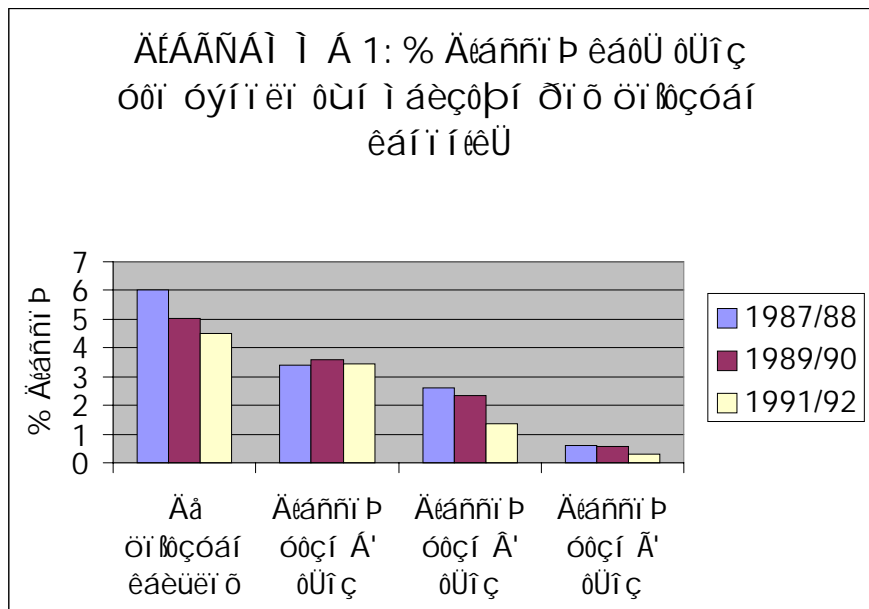
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Η εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα	
Φουρνιά μαθητών	Μαθητική διαρροή (%)
1980/81	19,50*
1981/82	22,70*
1982/83	17,60*
.	.
.	.
1987/88	12,60
1989/90	11,55
1991/92	9,60

* Στοιχεία από την έρευνα της Μ. Δρεττάκη (Δρεττάκη, 1993)

Το γεγονός αυτό είναι δυνατό να αποδοθεί:

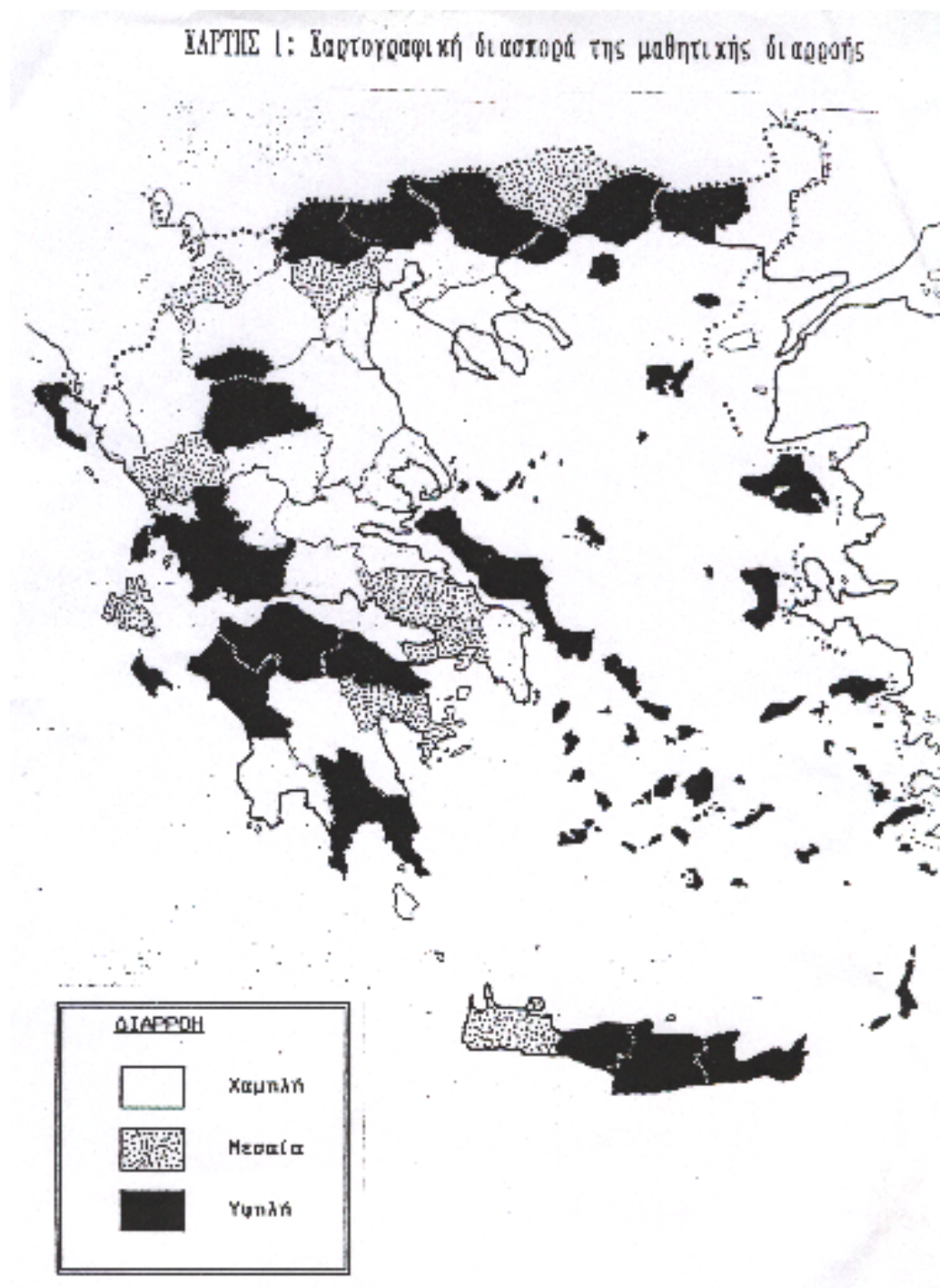
- Στις αυξημένες δυνατότητες πληροφόρησης που έχει το άτομο ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές της χώρας.
- Στη γενικότερη άνοδο του επιπέδου εκπαίδευσης του πληθυσμού, που συντελέστηκε μέσα στην τελευταία δεκαετία.
- Σε πιθανή άνοδο του οικονομικού επιπέδου της οικογένειας **(15)**.

Σχεδόν η μισή μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο αφορά μαθητές που δεν παρουσιάζονται καθόλου στην Α' τάξη. Η υπόλοιπη διαρροή αφορά μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές στην Α' και Β' τάξη. Αμελητέα είναι η διαρροή που διαπιστώνεται στη Γ' τάξη **(Διάγραμμα 1)**.

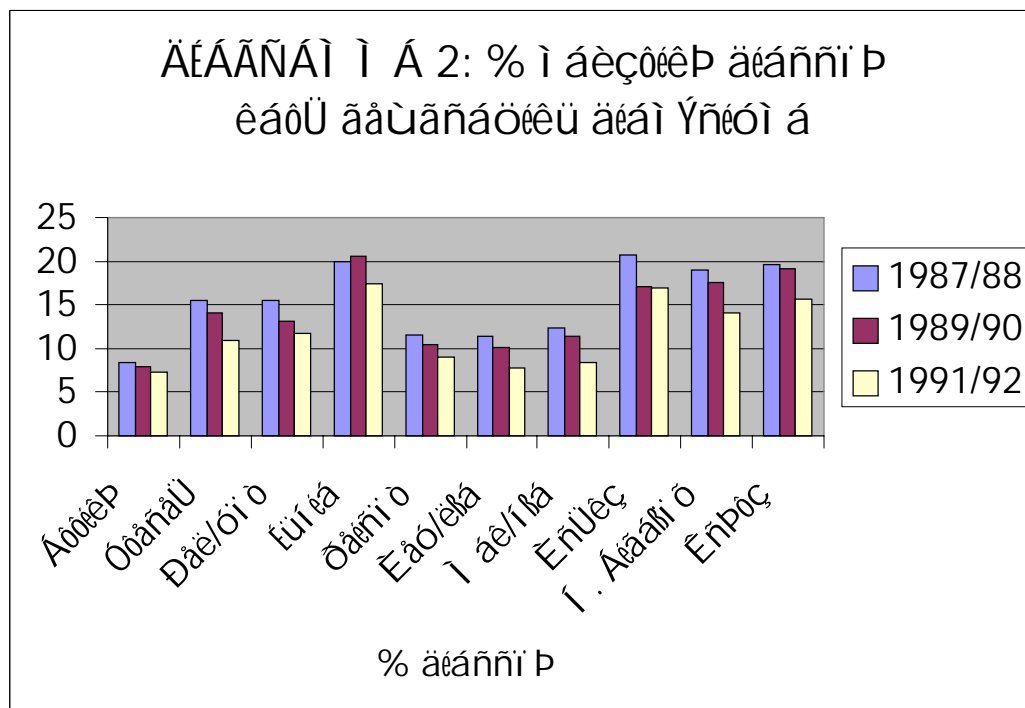

Τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό μαθητικής διαρροής από τα κορίτσια [11% τα αγόρια και 8% τα κορίτσια (φουρνιά μαθητών 1991/92)].

Το ποσοστό μαθητικής διαρροής παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις ανάμεσα στα γεωγραφικά διαμερίσματα, στους νομούς και τα Γυμνάσια. Η χαρτογραφική διασπορά (σε επίπεδο νομού) της μαθητικής διαρροής απεικονίζεται στο **Χάρτη 1**.

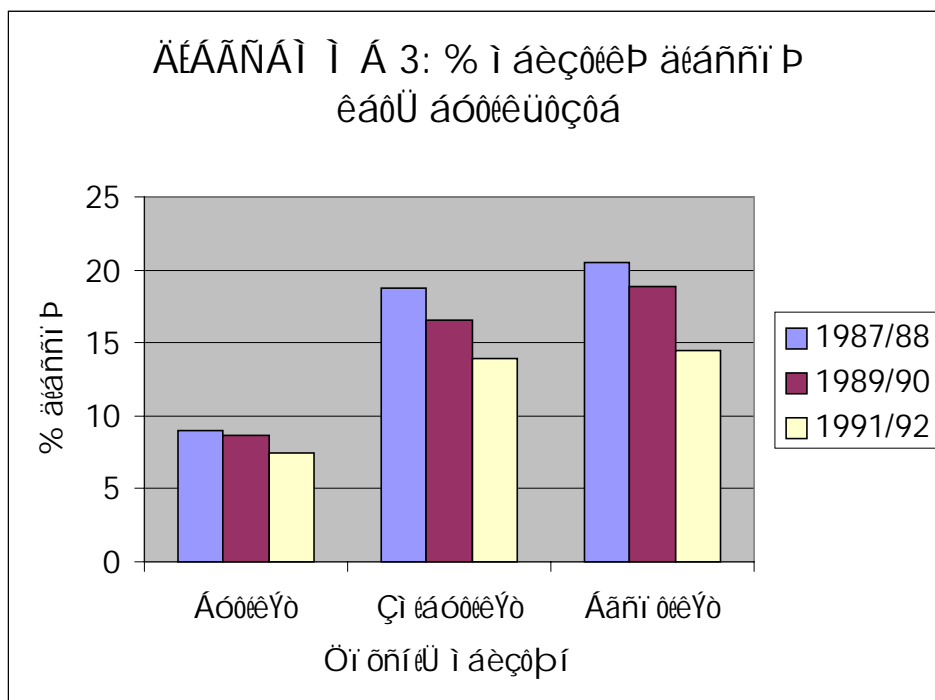

Στο Χάρτη αυτό οι νομοί στους οποίους παρουσιάζεται υψηλή μαθητική διαρροή απεικονίζονται με μαύρη σκιαγράφηση, ενώ οι νομοί ενδιάμεσης και μικρής μαθητικής διαρροής με στικτή και λευκή σκιαγράφηση αντιστοίχως. Από την επισκόπηση του Χάρτη 1 γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η χαμηλή διαρροή εντοπίζεται κυρίως σε νομούς της ανατολικής περιοχής της ηπειρωτικής χώρας και βασικά γύρω από τον οδικό άξονα Αθήνας-Θεσσαλονίκης. Δηλαδή σε πεδινούς κυρίως νομούς με αναπτυγμένο οδικό δίκτυο. Αντιθέτως, μεγάλη διαρροή παρουσιάζεται σε νομούς που βρίσκονται στην κεντρική-δυτική περιοχή της ηπειρωτικής χώρας (κυρίως ορεινοί νομοί), στα νησιά και σε νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας και Θράκης. Οσον αφορά την υψηλή μαθητική διαρροή που παρουσιάζεται στο ελληνικό νησιωτικό συγκρότημα, διαπιστώθηκε [από τις συνεντεύξεις με νέους που εγκατέλειψαν τη γυμνασιακή τους φοίτηση (Β' φάση της έρευνας)] ότι σχετίζεται με την πρόωγη εμπλοκή των νέων με την τουριστική αγορά εργασίας. Αντιθέτως, η υψηλότερη μαθητική διαρροή σε νομούς της Θράκης (**Διάγραμμα 2**) εντοπίζεται κυρίως σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές και οφείλεται κυρίως σε μαθητές σχολείων της μουσουλμανικής μειονότητας.

Η Περιοχή της Πρωτεύουσας έχει το μικρότερο ποσοστό μαθητικής διαρροής. Όμως δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι στην Περιφέρεια της Πρωτεύουσας μεγαλύτερος αριθμός (απόλυτη συχνότητα) των μαθητών που έχουν διαρρεύσει.

Οι μαθητές των αγροτικών περιοχών εγκαταλείπουν το Γυμνάσιο σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από τους μαθητές των αστικών περιοχών. Αντιθέτως, δε διαπιστώθηκαν ιδιαίτερες αποκλίσεις μεταξύ αγροτικών και ημιαστικών περιοχών (**Διάγραμμα 3**).

Όσον αφορά τη μαθητική διαρροή στο σύνολο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. (Δημοτικό-Γυμνάσιο), από σχετικές εκτιμήσεις φάνηκε ότι είναι **περίπου 12%**. Με αφετηρία το ποσοστό αυτό εκτιμάται ότι:

Περισσότεροι από 170.000 νέοι ηλικίας 12-21 ετών δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (16).

4.2 Ποιοτικά αποτελέσματα (Β' φάση της έρευνας)

Τα σημαντικότερα ευρήματα του ποιοτικού μέρους, δηλαδή της Β' φάσης της έρευνας ήταν (17):

- Οι νέοι που εγκατέλειψαν το Γυμνάσιο προέρχονται κυρίως από οικογένειες χαμηλού κοινωνικοοικονομικού και εκπαιδευτικού επιπέδου, πολλές από τις οποίες αντιμετωπίζουν και πρόσθετα προβλήματα (ασθένειες, χωρισμός γονέων, θάνατος ενός ή και των δύο γονέων κτλ.).
- Οι μισοί σχεδόν νέοι απασχολούνταν σε κάποια εργασία ως μαθητές του Γυμνασίου. Από αυτούς πάλι σχεδόν οι μισοί βοηθούσαν στη δουλειά των γονέων τους. Οι υπόλοιποι απασχολούνταν σε οικιακές εργασίες ή αλλού.
- Ως σημαντικότερος λόγος για τη διακοπή της φοίτησης στο Γυμνάσιο προβάλλεται από τους νέους η δυσκολία που αντιμετωπίζουν στα μαθήματα. Δυσκολεύονταν κατά σειρά στα Μαθηματικά, την Ξένη γλώσσα και τη Φυσική. Οι 7 νέοι στους 10 που παρουσιάστηκαν στο Γυμνάσιο, πριν διακόψουν τη φοίτηση είχαν χάσει μία ή περισσότερες σχολικές χρονιές.

- Οι μισοί περίπου νέοι έχουν μετανιώσει που δε συνέχισαν το Γυμνάσιο. Οι περισσότεροι μετάνιωσαν γιατί συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα του απολυτηρίου Γυμνασίου, γιατί διαπίστωσαν ότι χωρίς ουσιαστικά και τυπικά επαγγελματικά εφόδια απειλούνται άμεσα από την ανεργία.
- Οι 7 νέοι στους 10 εργάστηκαν μετά την εγκατάλειψη του Γυμνασίου κυρίως σε βοηθητικές εργασίες σε επαγγέλματα: Δομικά, αγροτοκτηνοτροφικά, αυτοκινήτου και υπηρεσιών. Σε μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζονται κατά σειρά τα επαγγέλματα: του γεωργού, του πωλητή/μικροπωλητή, του σερβιτόρου, του ξυλουργού, του χτίστη, του μηχανικού αυτοκινήτων, του κτηνοτρόφου, του φανοποιού και της κομμώτριας.
- Η πλειονότητα των εργαζομένων νέων (περισσότεροι από 6 στους 10) έχουν μόνιμη απασχόληση και παρουσιάζουν επαγγελματική σταθερότητα. Περίπου οι μισοί δηλώνουν ικανοποιημένοι από την εργασία τους. Αυτό οφείλεται, όπως οι ίδιοι αναφέρουν, όχι μόνο στις οικονομικές απολαβές αλλά και στην αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση που τους προσφέρει η εργασία τους, σε αντίθεση με την αρνητική σχολική τους θητεία. Οι 8 στους 10 είναι στην εργασία τους ανασφάλιστοι, κυρίως εκείνοι που εργάζονται στις εργασίες των γονέων τους.
- Οι νέοι στερούνται σε μεγάλο βαθμό επαγγελματικής και εκπαιδευτικής πληροφόρησης. Απουσιάζει σχεδόν εντελώς η πληροφόρηση από τους επίσημους κρατικούς φορείς (σχολείο, Υπουργείο Εργασίας, κτλ.).
- Περίπου οι δύο νέοι στους τρεις έχουν αποφασίσει για το επάγγελμα που θέλουν να ασκήσουν στο μέλλον βασιζόμενοι στις πληροφορίες που είχαν κυρίως από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Οι επαγγελματικές τους προσδοκίες στρέφονται γύρω από επαγγέλματα των εξής επαγγελματικών κατηγοριών. Καλλιτεχνικά, Αυτοκινήτου, Δομικών Έργων και Κλωστοϋφαντουργίας-Ένδυσης. Σε μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζονται κατά σειρά τα επαγγέλματα της κομμώτριας, του μηχανικού αυτοκινήτων, της μοδίστρας (κοπτική/ραπτική), του ξυλουργού και του υδραυλικού. Οι 7 νέοι στους 10 συσχετίζουν την επαγγελματική τους προσδοκία με επαγγελματική θέση αυτοαπασχολούμενου.
- Από τους νέους που έχουν διακόψει τη φοίτηση στο Γυμνάσιο, περισσότεροι από 8 στους 10 επιθυμούν να παρακολουθήσουν προγράμματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ). Τα επαγγέλματα που προτείνουν για ΕΕΚ είναι παραπλήσια με τις επαγγελματικές τους προσδοκίες.
- Οι νέοι των αγροτικών περιοχών, συγκριτικά με τους νέους των αστικών περιοχών, είναι παιδιά γονέων με χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, πολλοί από τους οποίους είναι αγροτοκτηνοτρόφοι. Ανήκουν σε οικογένειες με λιγότερα προβλήματα, οι οποίες έχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό ιδιόκτητο σπίτι. Φοιτούσαν σε Δημοτικό και Γυμνάσιο που βρίσκονταν σχετικά μακριά από το σπίτι τους και είχαν ως μαθητές μεγαλύτερη εμπλοκή με την εργασία (κυρίως των γονέων τους).

- Δε διαπιστώθηκαν -εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις- προβλήματα παραβατικής συμπεριφοράς των νέων, τόσο κατά τη διάρκεια της σχολικής τους φοίτησης όσο και μετά από αυτήν, αντιθέτως προς ό,τι παρατηρείται σε άλλες χώρες (18). Στην περίπτωση της Ελλάδας, η εμπλοκή μεγάλης μερίδας των νέων αυτών με την εργασία υπογραμμίζει κυρίως το μέγεθος της ανάγκης για επιβίωση που τους ωθεί -σε συνδυασμό με τη χαμηλή σχολική επίδοση - στην εγκατάλειψη του σχολείου, αλλά και το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους νέους που εγκαταλείπουν το Γυμνάσιο βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο ισχυρού κοινωνικοποιητικού μηχανισμού (της εργασίας).

Με βάση τα ευρήματα της Β' φάσης της έρευνας (συνεντεύξεις με ερωτηματολόγιο) καθώς και τις παρατηρήσεις των συνεντευκτών, είναι δυνατόν να αταγραφούν μερικές αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις μαθητών που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο:

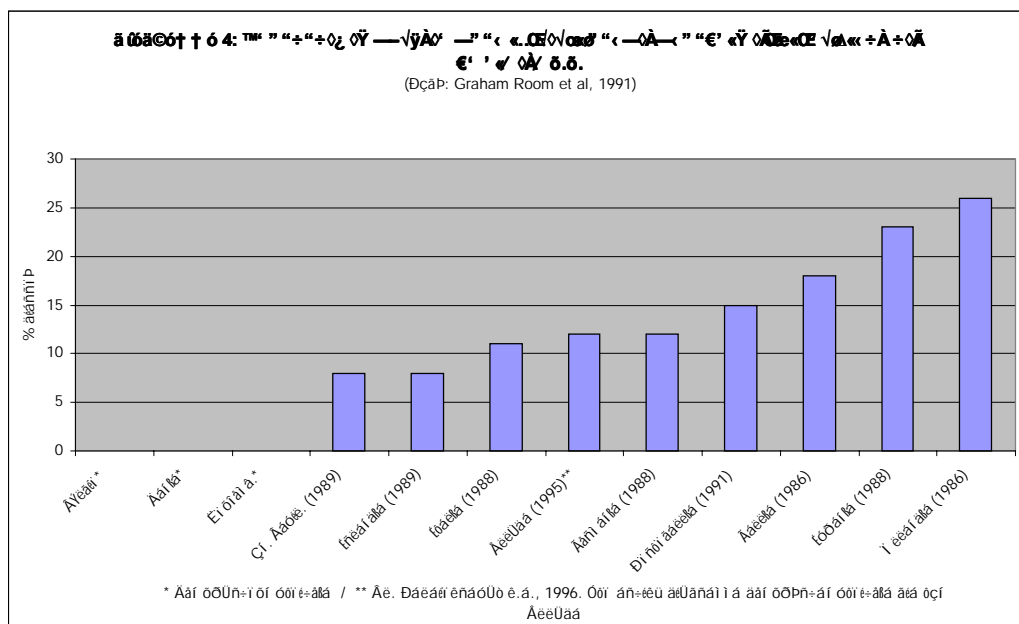
- * Μαθητές (κυρίως αγόρια) που εγκαταλείπουν το σχολείο για να βοηθήσουν στην εργασία των γονέων τους.
- * Μαθητές (κυρίως αγόρια) που εγκαταλείπουν το σχολείο για να εργαστούν σε εξωτερική εργασία και να βοηθήσουν την οικογένεια που αντιμετωπίζει έντονο οικονομικό πρόβλημα.
- * Κορίτσια που μένουν συνήθως στο σπίτι, όπου αντικαθιστούν την εργαζόμενη μητέρα στο νοικοκυριό και στη φροντίδα των μικρότερων αδελφών.
- * Μαθητές με γονείς αυστηρών αρχών (κυρίως ο πατέρας), που πιστεύουν ότι *"το σημερινό σχολείο έχει εκφυλιστεί, δε βόηθά ουσιαστικά το μαθητή αλλά αντιθέτως τον προετοιμάζει για παρεκτροπή"*. Σύμφωνα με τις παλιές αυτές αντιλήψεις *"η θέση της κόρης είναι στο σπίτι, πρέπει να παντρευτεί μικρή πριν ξεμυαλιστεί και πάρει τον κακό δρόμο"* ο δε γιος *"πρέπει να μπει μικρός στη δουλειά πριν αλητέψει, πριν μπλέξει με κακές παρέες και ναρκωτικά"*
- * Μαθητές που εγκαταλείπουν συνειδητά το σχολείο (πολλές φορές ενάντια στη θέληση των γονέων τους), γιατί βιάζονται να βγάλουν δικά τους χρήματα και θεωρούν την παραμονή στο σχολείο χαμένο χρόνο.
- * Κορίτσια που παντρεύτηκαν και έχουν ήδη το πρώτο τους παιδί.
- * Μαθητές ορφανοί ή με χωρισμένους γονείς, που εγκαταλείπουν το σχολείο είτε γιατί αναγκάζονται να εργαστούν σε εξωτερική εργασία ή στο σπίτι (τα κορίτσια) είτε γιατί το οικογενειακό πρόβλημα έχει επιδράσει καταλυτικά στην ψυχολογία τους.

5. Επίλογος

Διαπιστώνεται ότι η μαθητική διαρροή στην ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση δε διαφοροποιείται από τη μέση μαθητική διαρροή. στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (**Διάγραμμα 4**) (**19**).

Η σύνδεση όμως της μαθητικής διαρροής με το οξύ δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα αποκαλύπτει μια δυσάρεστη εικόνα. Σε μια χώρα όπου ο "δείκτης γεννητικότητας" έχει πέσει στο 1,48, με όριο αναπαραγωγής το 2 (υπολείπεται κατά 26% του ορίου αναπαραγωγής) (**20**), δεκάδες χιλιάδες νέοι βρίσκονται αντιμέτωποι με την αγορά εργασίας χωρίς κανένα τυπικό προσόν.

Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν διαπιστώθηκε ότι η

εμπλοκή των νέων με την εργασία δεν έχει γίνει με όρους που να εξασφαλίζουν ελπιδοφόρα επαγγελματική πορεία. Όχι μόνο γιατί παρουσιάζεται έλλειψη ποικιλίας στα επαγγέλματα που άσκησαν ή/και ασκούν (κυρίως επαγγέλματα οικοδομής, αγροτοκτηνοτροφικά, αυτοκινήτου, μικροπωλητές κτλ.), αλλά γιατί η ενασχόλησή τους σ' αυτά περιορίζεται συχνά σε βοηθητικές εργασίες. Γενικά από τις συνεντεύξεις φάνηκε καθαρά ότι οι νέοι έχουν συνειδητοποιήσει το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκονται με την εγκατάλειψη του γυμνασίου και αναζητούν εναγωνίως λύση για τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Η διαπίστωση αυτή προκρίνει και το ερώτημα της "εκπαιδευτικής επανένταξης" των νέων αυτών σε σύντομο χρονικό διάστημα από τη στιγμή της εγκατάλειψης του σχολείου. Επανένταξη όμως όχι στο εκπαιδευτικό σύστημα που εγκατέλειψαν, αλλά σε ένα σύστημα "επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης" που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και τις επιθυμίες τους. Τα στοιχεία της έρευνας αυτής αποτελούν σημαντική αφετηρία για το σχεδιασμό προγραμμάτων ΕΕΚ για τους νέους που διέρρευσαν πρόωρα από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Υποσημειώσεις-Βιβλιογραφικές παραπομπές

- (1) Οι στατιστικές αναφέρουν ότι ο ένας στους τρεις ανέργους είναι νέος ή νέα κάτω των 26 ετών. Στα 20 εκατ. των ανέργων της Ευρώπης τα 6,5 εκατ. είναι νέοι με όλες τις συνέπειες της αποξένωσης και της περιθωριοποίησης (Eurostat 1996).
- (2) Βλ. και Michel 1995, σ.11
- (3) Hasan 1994, p. 16
- (4) Rifkin 1995, σσ. 359-368
- (5) Βλ. π.χ. για τη Γερμανία: Zwischenbericht der Enquete-Kommission "Zukunfftige Bildungspolitik-Bildung 2000" 1989, σ. 129 (H Schreiber 15.2.89)
- (6) Έρευνα του Γερμανικού Ινστιτούτου για την Εργασία και τα Επαγγέλματα (IAB} 1988
- (7) Μπαλτάς στον ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ, 18.5.95, σ.101
- (8) Λευκή Βίβλος για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση, 1995 σ.19
- (9) Κανελλόπουλος 1994, Κατσανέβας 1995 και Λαμψιάς 1995
- (10) Συγκεκριμένα, 4,6 % του ελληνικού πληθυσμού είναι αλλοδαποί. Λινάρδος-Ρυλμόν στον ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ 24.2.94, σ.84
- (11) Χαρακτηριστική περίπτωση υπανάπτυκτης αγοράς εργασίας. Βλ. Παπαθεοδοσίου 1990, σ.25 καί Σταύρου 1988, σ. 423
- (12) Σταύρου 1988, σ. 427
- (13) Παλαιοκρασάς κ.ά.: 1996
- (14) Δρεπάκη 1993
- (15) Προσωρινά εθνικά στατιστικά στοιχεία της Ελλάδος 1994
- (16) ό.π. 13 και Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος
- (17) ό.π. 13
- (18) NACRO
- (19) Room, 1991, σ. 20
- (20) Ανακοίνωση της "Ελληνικής Εταιρείας Περιγεννητικής Ιατρικής" στην Ελευθεροτυπία, 31.5.92

Βιβλιογραφία

- Δρεπάκη, Μ. (1993):** Η εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και παράγοντες που σχετίζονται μ' αυτήν, Εκδ. Γρηγόρη
- Enquete-Kommission "Zukunfftige Bildungspolitik-Bildung 2000"** (1989) Oeffentliche Anhoerung von Experten zum Thema "Strukturwandel in Arbeit und Beruf und sein Verhaeltnis zu Bildung und Ausbildung unter besonderer Beruecksichtigung des Flexibilitaetsaspektes" (H.Schreiber 15.2.89)
- Eurostat (1996):** Unemployment in Europe (Luxemburg)
- Hasan, A. (1994):** Labour Market Developments and Education and Training Policy. CEDEFOP-European Journal-Vocational Training, Issue 2/94, pp.12-17
- IAB (German Institute for Work and Professions) (1988):** Prognos-Studie, Mat AB 5/88

- IRDAC (Industrial Research and Development Advisory Committee of the Commission of the European Communities) (1991):** Skill Shortages in Europe
- Κανελλόπουλος, Κ. (1994):** Ανθρώπινοι πόροι (Πληθυσμός, αγορά εργασίας, εκπαίδευση] ΚΕΠΕ Εκθέσεις 10
- Κατσανέβας, Θ. (1995):** Η ζήτηση των επαγγελματιών σήμερα. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ 18.5.95, σσ. 50-52
- Λαμψιάς, Π. (1995):** Ο χάρτης της ανεργίας. ΤΟ ΒΗΜΑ 16.7.95
- Λευκή Βίβλος για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση (1995)**
- Λινάρδος Ρυλμόν Π. (1994):** 4,5% του ελληνικού πληθυσμού είναι αλλοδαποί. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ 24.2.94, σ. 84
- Michel, A-M. (1996):** The Scaling of Poverty in Europe, LE MONDE DIPLOMATIQUE, iss. 6, pp. 10-11
- Μπαλτάς, Γ. (1995):** Με αριθμούς και ποσοστά. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ 18.5.95, σ. 101
- NACRO (National Association for the Care and Resettlement of Offenders) (1995):** The intergration of Youth Offenders into the Labour Market (Athens, Arsis)
- Παλαιοκρασάς, Στ., Ρουσέας, Π., Βρετάκου, Β., Παναγιωτοπούλου, Ι. (1995):** Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, ΟΕΕΚ.
- Παπαθεοδοσίου, Θ. κ.ά. (1990):** Η επιμόρφωση ως μέσο καταπολέμησης της ανεργίας μακράς διάρκειας στην Ελλάδα, ΙΤΕ
- Rifkin, J. (1995):** Το τέλος της εργασίας, Αθήνα, Νέα σύνορα
- Room, G. et al. (1991):** National Policies on combating social exclusion. First annual report of the Monitoring Unit, Commission of the European Communities, DGV, Brussels
- Σταύρου, ΣΤ. (1988):** Η εκπαίδευση στην Ελλάδα το έτος 2000. Στο: Η Ελλάδα προς το 2000, εκδ. Παπαζήση/Friedrich Ebert Stiftung.